

סיוע אווירי קרוב – המודל האמריקני

הניסיון לעצב דוקטרינה שתתאים לכלל חילות האוויר בעולם מוטעה מיסודו. לכל כוח אווירי ישנן משימות המיוחדות לו, הנובעות מהראייה האסטרטגית של המדינה המפעילה אותו. לפיכך אין לפסול שימוש בכוח אווירי במשימות של סיוע אווירי קרוב. למשל, גודלו העצום של חיל האוויר האמריקני, תקציבי הענק העומדים לרשותו לאימון ולפיתוח וכן המגוון הרחב של המטוסים שבשירותו מאפשרים לו לפעול במשימות של סיוע אווירי קרוב ללא כל פגיעה במשימות אסטרטגיות. תגובה למאמרו של תא"ל (מיל') שלמה שש, "השתתפות מטוסי הקרב בקרב היבשתי הקרוב" (מערכות 378-379, ספטמבר 2001)

טל טובי

כוחות אוויר כמסייעים לכוחות היבשה. שש קובע כי "מטוסי הקרב נועדו לעצב את פני המערכה", וכי הפעלה נכונה של מטוסי קרב תביא להכרעת המלחמה.² המסקנה הזאת משתלבת בוויכוח ההיסטורי-אסטרטגי המתנהל סביב מקומו של הכוח האווירי במלחמה. ויכוח זה החל מייד לאחר מלחמת העולם הראשונה, שבה נעשה לראשונה שימוש במטוסים.

שתי תיאוריות שפותחו בשנות ה-20 של דואה האיטלקי וזו של מיצ'ל האמריקני – הטיפו לשימוש מסיבי בכוח אווירי במערכות העתידיות. שתי התורות טענו שרק כוח אווירי יוכל להכריע מלחמות, וכי הלוחמה היבשתית והימית איבדו את יכולתן להכריע מלחמות.³ הוויכוח התחדש לאחר מלחמת העולם השנייה בין אלה שטענו כי למערכת ההפצצות האסטרטגיות היה מקום חשוב (ואולי

(Close Air Support – CAS).¹ המאמר אינו מראה כי "אפשר גם אחרת". הניסיון להשליך את הבעיות של הפעלת הכוח האווירי במרחב המצומצם שבו

לא ניתן למצוא בספרות המחקרית הענפה, העוסקת בפעילות האווירית של ארה"ב במלחמת המפרץ, טענה כי סיוע לכוחות היבשה פגע במשימות האחרות

פועל חיל האוויר הישראלי על המרחבים ועל הזירות שבו פעלה, פועלת ותפעל ארה"ב הוא לקוי מיסודו. מטרתו של מאמר התגובה הזה היא להראות כיצד מנסה ארה"ב לפתור את הבעייתיות הרבה הכרוכה בהפעלת

מאמרו של תא"ל שש עוסק בהפעלת כוח אווירי בלחימה בעצמות גבוהה. למרות הניסיון של המחבר לעצב מעין דוקטרינה כללית הרי ברור כי התיאוריות המוצגות בפני הקורא מתייחסות בעיקר לשימוש בכוח האווירי בישראל. הדבר הזה נאמר כבדרך אגב בתקציר בראשית המאמר, אך במאמר עצמו ההתייחסות היא כללית.

תא"ל שש מביא דוגמאות עולמיות (מלחמת המפרץ ומלחמת קוסו-בו), אך אין כל ניסיון מצידו להראות כיצד פתרו צבאות גדולים – ובעיקר צבא ארה"ב – את בעיות הסיוע האווירי הקרוב

דוקטורנט בחוג
להיסטוריה כללית
באוניברסיטת חיפה

אף מכריע לדעת הקיצוניים) בתבוסתן של מדינות הציר לבין אלה אשר טענו כירק לחץ אינטנסיבי ביבשה ובים הביא לבסוף לכניעתן של מדינות הציר.⁴ כפי שמוכיח מאמרו של שש, הוויכוח מעולם לא הוכרע לצד זה או אחר. שש, כאיש חיל האוויר, נוטה לצדד באוטונומיה אווירית מוחלטת כאמצעי להכרעת המערכה. לעומתו ד"ר יגאל אייל, שהיה בעבר מח"ט שריון, טוען כי בסופו של דבר הוכרעה מלחמת המפרץ על ידי הכוחות המשוריינים שהביסו את

ניתן אולי לטעון ששש עוסק אך ורק במטוסים קבועי כנף, אך יחד עם זאת מתעלם מאמרו מפלטפורמות ייעודיות ומאמצעי לחימה שפותחו לשם מתן סיוע אווירי קרוב יעיל. לשיטתו, הפעלת כוח אווירי במשימות של סיוע קרוב פוגעת ביעילות האסטרטגית של הכוח האווירי וכן אינה יעילה בגלל הקרבה לכוחות הידודתיים.

אך האם יש להימנע מהפעלת הכוח האווירי במשימות של סיוע קרוב לכוחות היבשה בגלל רמת החיכוך

מטוס "אי-10" אמריקני משגר טיל

במהלך מלחמת המפרץ הבשיל מודל הקרב אוויר-יבשה (והסיוע האווירי הקרוב בתוכו) לכלול יעילות קרבית חסרת תקדים

צבא עיראק ומצניע את שיתוף הפעולה היבשתי-אווירי המסיבי שהתנהל במהלך המערכה היבשתית.⁵ אך הן חסידי הכוח האווירי והן חסידיהם של כוחות היבשה ניסו לבנות מודלים מבצעיים, שיאפשרו שילוב ושיתוף פעולה של הכוח האווירי עם כוחות היבשה. שיאו של הפיתוח ושיאה של השתתפות הכוחות האוויריים בסיוע לכוחות היבשה היו במלחמת וייטנאם.⁶ מסוקי הקרב הייעודיים זוכים אצל שש למקום שולי, אף שפיתוחם בא לענות על הצרכים של מתן סיוע אווירי קרוב לכוחות היבשה תוך צמצום מרבי של סכנת היפגעותם מ"אש ידידותית".

הגבוהה? תשובתו של שש, כפי שעולה ממאמרו, היא כן החלטי. הוא גורס כי יש להימנע לחלוטין מהפעלת מטוסים לסיוע קרוב. אולם סיוע אווירי קרוב הוא קריטי לכוח היבשתי. הפעלה נכונה שלו יחד עם נקיטת אמצעי זהירות מרביים ואימון משותף בין כל הגורמים יכולים להקטין את מידת החיכוך. ניתן גם לטעון שסיוע ארטילרי לכוחות המתקדמים עלול להביא לנפגעים מ"אש ידידותית". אך האם לא יבקשו הכוחות המסתערים סיוע שכזה? אך נראה שנקודת הכשל העיקרית של המאמר היא הניסיון לבנות תורת לחימה שאינה מתאימה לצבאות

גדולים - ובמיוחד לצבא ארה"ב. התפיסה האמריקנית טוענת כי סיוע אווירי קרוב בשדה הקרב הוא חיוני ביותר. מבחינת מעצבי תורות הלחימה של ארה"ב סיוע אווירי קרוב הוא רק חלק מהמשימות המוטלות על הכוחות האוויריים. אין ניסיון "לברוח" מהמשימה משום שהיא מסוכנת, מסובכת, עלולה להביא לנפגעים מקרב הכוחות הידודתיים ובאופן כללי איננה מתאימה לביצוע על-ידי מטוסים כיוון שהניסיון להפעילם במשימות של סיוע אווירי קרוב - "כארטילריה מעופפת" - הוא ארכאי, אליבא דשש. הגישה של חיל האוויר האמריקני הינה הפוכה לחלוטין מהדוקטרינה שמוצעת במאמר. חיל האוויר האמריקני וכן חילות האוויר של צבא היבשה, של הצי ושל המארינס טוענים כי יש להכשיר טייסים כדי שיתמחו במשימות של סיוע אווירי קרוב תוך כדי אימונים אינטנסיביים משותפים עם כוחות היבשה.⁷

על מנת לבחון את דוקטרינת הסיוע האווירי הקרוב של האמריקנים יש להתמקד במעשה ולא בהלכה. כל הדוגמאות של מעורבות צבאית אמריקנית לאחר מלחמת וייטנאם, שבהן השתתפו כוחות קרקעיים, הן של לחימה בעצימות נמוכה, ואילו את המערכה בקוסובו ניתן להגדיר כניצחון תורתם של דואה ושל מיצ'ל, כיוון שהמערכה הוכרעה אך ורק על-ידי כוחות האוויר של נאט"ו. לפיכך מקרה המבחן היחיד העומד לרשותנו הוא המערכה היבשתית במלחמת המפרץ (24-28 בפברואר 1991), המספקת לנו תמונה מצוינת על דרך ניהולו של הסיוע האווירי הקרוב. במהלך המתקפה היבשתית היה שיתוף פעולה מסיבי בין כוחות היבשה לבין הכוחות האוויריים. כמו כן הביאה המערכה הקרקעית לידי ביטוי מעשי את תורת הלחימה של קרב האוויר-יבשה (AirLand Battle), שפותחה במקורה עבור הקורפוסים האמריקניים באירופה.⁸ ארה"ב העלתה שני פתרונות אפשריים לבעייתיות

הרבה הכרוכה בהפעלת כוחות אווירי בסמיכות קרובה לכוחות יבשתיים: הפתרון הראשון היה שילובם של מסוקי קרב ושל מטוסים בתור חלק אינטגרלי מדיוויזיות החי"ר, השריון והמארינס.⁹ הפתרון השני היה פיתוח פלטפורמות ייעודיות למתן סיוע אש קרוב לכוחות היבשה. במסגרת הזאת פותחו אמצעי לחימה מונחים ומדויקים, בעלי כושר השמדה גבוה.

במסגרת הדרג המסתער פעלו קציני שיתוף פעולה אוויריים, ששימתם הייתה לתווך בין הצרכים של יחידות הקרקע לבין כוחות האוויר. הדיוויזיות הפעילו את הכוח האווירי בתור חלק בלתי נפרד ממכלול אמצעי הלחימה שעמדו לרשותן וכן למדו להכיר את היתרונות ואת החסרונות של הכוח האווירי.

ההתקדמות הקרקעית האינטנסיבית של דיוויזיית הרגלים הממוכנת ה-24 והאיגוף האווירי של הדיוויזיה המוטסת ה-101 – שני מהלכים בעלי חשיבות קריטית לתבוסה העיראקית ביבשה – התאפשרו בגלל סיוע אווירי קרוב נכון ויעיל. הסיוע האווירי הקרוב התבסס על זיהוי ועל איכון מטרות באמצעות מטוסי "אף-16" ו"אף-18", שדיווחו למטוסים ולמסוקים שהוקצו למשימות האלה.¹⁰

במהלך מלחמת המפרץ הבשיל מודל הקרב אווירי-יבשה (והסיוע האווירי הקרוב בתוכו) לכלל יעילות קרבית חסרת תקדים. כמסקנת ביניים ניתן לומר כי הסיוע האווירי הקרוב, שהפעילו כוחות האוויר של ארה"ב במהלך מלחמת המפרץ, לא פגע ביעילות האסטרטגית של כלל כוחות האוויר האמריקניים. ביצוע משימות של סיוע אווירי קרוב עבור כוחות היבשה לא פגע בהמשך הפצצתן של מטרות אסטרטגיות וטקטיות ברחבי עיראק ובזירה הכווייתית וכן לא פגע בהמשך הניסיון האינטנסיבי לאתר ולהשמיד משגרים של טילי "סקאד".¹¹ עובדות אלה מראות כי מסקנותיו של שש אינן מתאימות לכוח אווירי ענקי דוגמת זה

של ארה"ב. במהלך היום הראשון של המערכה היבשתית נערכו יותר מ-3,000 גיחות במשימות של סיוע אווירי קרוב. במקביל נמשכו ההתקפות על גשרים, על צמתים ועל דרכים על מנת למנוע הגעת תגבורות וכדי לחסל את הכוחות הנסוגים. נוסף על המטרות הטקטיות-אסטרטגיות האלה נמשכה המתקפה האווירית על מטרות אסטרטגיות "טהורות" כגון: אתרים לייצור נשק גרעיני, כימי וביולוגי, מרכזי תקשורת ופיקוד, בסיסים עורפיים ומשגרים של טילי "סקאד". כמו כן הותקפה בגדאד, שלא הופצצה מאז ה-13 בפברואר 1991.¹² המגוון העצום של המטוסים ושל האמל"ח שהפעילו כוחות הקואליציה – ובראש ובראשונה ארה"ב – הביא לכך שלא הוזנחה שום מטרה

המגוון העצום של המטוסים ושל האמל"ח שהפעילו כוחות הקואליציה – ובראש ובראשונה ארה"ב – הביא לכך שלא הוזנחה שום מטרה

לטובת מטרה אחרת. משימות של סיוע אווירי קרוב לא פגעו בפעילות האסטרטגית של חיל האוויר האמריקני. לפיכך אין מנוס מלקבוע ששש טועה בקביעתו כי: "ניסיון לשלב את המטוסים בסיוע קרוב לכוחות היבשה... מפחית מאוד מיעילותם. שום צבא... אינו יכול להרשות לעצמו את הבזבז הכרוך בהפעלה לא יעילה של אמצעי הלחימה היקרים ביותר העומדים לרשותו".¹³ עוד משתמע מהקטע שצוטט לעיל כי אין להפעיל מטוסים במשימות של סיוע קרוב, כיוון שהם לא יעילים למשימות כאלה. אולם העובדות הן שארה"ב פיתחה מגוון של אמצעי לחימה על מנת להפוך את המטוסים ליעילים ביותר לביצוע משימות של

סיוע אווירי קרוב.

פתרון נוסף שהעלתה ארה"ב היה פיתוח מטוסים ואמל"ח ייעודי למשימות של סיוע אווירי קרוב. ארה"ב שיכללה את צי מסוקי התקיפה שלה עם הכנסתם של מסוקי ה"אפאצ'י" לשירות מבצעי. אך אם נפעל לפי שיטתו של שש, שאינו מקדיש כל דיון למסוקי התקיפה, הרי שעלינו לעסוק רק במטוסים קבועי כנף.

כלקח ממלחמת וייטנאם וכמענה נוסף לאיום הפלישה של כוחות ברית ורשה פותח מטוס ה-"אי-10" ("ת'אנדרבולט"). זהו מטוס הקרב הראשון שתוכנן במיוחד למתן סיוע אווירי קרוב. ה-"אי-10" מסוגל להכות כל מטרה קרקעית – ובכלל זה גם טנקים – הודות לכמות התחמושת הרבה והמגוונת שהוא מסוגל לשאת וכן הודות לתותח האימתני המותקן בחרטומו ("ג'י-איי-8 אוונג'ר").¹⁴ השילוב של התותח הייחודי הזה בקוטר 30 מ"מ עם יכולת התמרון הגבוהה של ה-"אי-10" ושרידותו הגבוהה באזור הקרב הופך את המטוס לפלטפורמה יעילה וקטלנית ביותר למשימות של סיוע אווירי קרוב. ל-"אי-10" טווח גדול הרבה יותר מאשר למסוקי הקרב, ולפיכך ביכולתו לתמוך במבצעים בעומק שטחו של האויב.¹⁵

נוסף על ה-"אי-10" מפעילה ארה"ב עוד מספר מטוסים למשימות של סיוע אווירי קרוב. מבין המטוסים האלה יש להזכיר את ה-"אף-16", שמסייע למשימות של צבא היבשה, את ה-"אף-18" ואת ה-"איי-8-בי" ("הארייר") המסייעים למשימות של כוחות המארינס.

במהלך שנות ה-80 פותחו מספר טילים, אשר ייעודם העיקרי הוא לחסל מטרות המסכנות כוחות יבשתיים, ובעיקר טנקים, רק"ם וארטילריה. ממגוון הפיתוחים אציין שניים מהבולטים ביותר: ה"מייוריק" ("אי-ג'יאם-65") וה"לפיר" ("איי-ג'יאם-114). אלה היו שני הטילים הנפוצים ביותר במלחמת המפרץ, וייעודם

3. ראו: Edward Warner, "Douhet, Mitchell, Sevarsky: Theories of Air Warfare", Edward M. Earle (ed.), *Makers of Modern Strategy*, Princeton, 1971, pp. 485-503; David MacIsaac, "Voices from the Central Blue: The Air Power Theorists", Peter Paret (ed.), *Makers of Modern Strategy*, Princeton, 1986, pp. 624-647.

4. לסיכום הוויכוח ראו, למשל: יהושפט הרכבי, *מלחמה ואסטרטגיה*, תל-אביב, 1994, עמ' 186-187; ריצ'רד אוברי, *מדוע ניצחו בעלות-הברית*, (תרגום: עמוס כרמלי), תל-אביב, 1999, עמ' 115-148; Alan J. Levine, *The Strategic Bombing of Germany*, Westport, 1992, pp. 189-202; Lee Kennett, *A History of Strategic Bombing*, New York, 1982, pp. 178-188.

5. יגאל אייל, "עוצמה משורינית במדבר", *מערכות* 375-374, פברואר 2001, עמ' 29-20.

6. John J. Tolson, *Airmobility 1961-1971*, Department of the Army - Vietnam Studies, Washington D.C., 1989, pp. 144-147.

7. Leon E. Elsarelli, *From Desert Storm to 2025: Close Air Support in the 21st Century*, Air Command and Staff College, Air University, Maxwell Air Force Base, 1998, pp. 11-12. המחקר הוא קצין בדרגת רס"ן בחיל האוויר האמריקני.

8. ראו: James F. Dunnigan and Austin Bay, *From Shield to Storm - High-Tech Weapons, Military Strategy, and Coalition Warfare in the Persian Gulf*, New York, 1992, pp. 263-266.

9. שם, עמ' 206-208.

10. James A. Winnefeld, Preston Niblack and Dana J. Johnson, *A League of Airmen - U.S. Air Power in the Gulf War*, Santa Monica, 1994, 174-175.

11. על משימות "ציד הסקאדים" ראו: שם, עמ' 166-167.

12. Thomas A. Keaney and Eliot A. Cohen, *Revolution in Warfare? - Air Power in the Persian Gulf*, Annapolis, 1995, p. 21.

13. שם, עמ' 46. ההדגשה שלי.

14. לסקירה על התותח המיוחד הזה ראו: <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/ac/equip/gau-8.htm>

15. טווח הטיסה של ה"אי-10" הוא 1,280 ק"מ, לעומת 400 ק"מ של ה"אפאצ'י".

16. Department of Defense, *Conduct of the Persian Gulf War: Final Report to the Congress*, pp. 777-778; www.fas.org/man/dod-101/sys/smart/agm-65.htm www.fas.org/man/dod-101/sys/missile/agm-114.htm

17. הנתונים לקוחים מתוך: Keaney and Cohen, *Revolution in Warfare?* Annapolis, 1995, pp. 90

השימוש במטוסים קבועי כנף במשימות של סיוע אווירי קרוב. גודלו העצום של החיל, תקציבי הענק העומדים לרשותו לאימון ולפיתוח וכן המגוון הרחב של המטוסים שבשירותו למגוון המשימות מאפשרים לחיל האוויר האמריקני לפעול במשימות של סיוע אווירי קרוב ללא כל פגיעה במשימות אסטרטגיות, שאותן יכול לבצע רק כוח אווירי. הדוגמא הבולטת ביותר, שהוכיחה את

העיקרי הוא למשימות של סיוע אווירי קרוב באמצעות מטוסים ומסוקים.¹⁶ 5,296 טילי "מייוריק" שוגרו במהלך מלחמת המפרץ - 5,013 מתוכם ממטוסי "אי-10". מסוקי הקרב מסוג "קובר" ו"אפאצ'י" שיגרו את כל טילי ה"לפייר".¹⁷ את הטיילים האלה שיגרו איפוא פלטפורמות ייעודיות למשימות של סיוע אווירי קרוב שהשתמשו באמל"ח ייעודי.

כלקה ממלחמת וייטנאם וכמענה נוסף לאיום הפלישה של כוחות ברית ורשה פותח מטוס ה"אי-10" ("ת'אנדربولט")

הנחת היסוד של המאמר, הייתה המערכה היבשתית במלחמת המפרץ. למרות הסיוע האווירי הקרוב לעוצבות המשוריינות לא נזנחו המטרות האחרות. לא ניתן למצוא בספרות המחקרית הענפה, העוסקת בפעילות האווירית של ארה"ב במלחמת המפרץ, טענה כי סיוע לכוחות היבשה פגע במשימות האחרות. ההפך הוא הנכון.

מקורות

1. סיוע אווירי קרוב מוגדר כפעילות אווירית, המכוונת נגד מטרות קרקעיות עיונות הנמצאות בקרבת כוחות יבשתיים. ראו: <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/ac/attack.htm>

2. תא"ל (מיל) שלמה שש, "השתתפות מטוסי הקרב בקרב היבשתי הקרוב", *מערכות* 378-379, ספטמבר 2001

ניתן לראות במאמרו של שש נדבך נוסף בוויכוח שמתנהל כבר יותר מ-80 שנה על מקומו של הכוח האווירי במלחמה. לדעתי, הניסיון לעצב דוקטרינה שתתאים לכלל חילות האוויר בעולם מוטעה מיסודו. לכל כוח אווירי ישנן משימות המיוחדות לו, הנובעות מהראייה האסטרטגית של המדינה המפעילה אותו. באופן קיצוני ניתן לומר כי חיל האוויר הישראלי שונה בתכלית השינוי מחיל האוויר האמריקני, לרבות כוחות האוויר בזרועותיו האחרות. לפיכך אין לפסול שימוש בכוח אווירי במשימות של סיוע אווירי קרוב. יתר על כן, חיל האוויר האמריקני מפעיל תורות לחימה כמו גם פלטפורמות ואמצעי לחימה ייעודיים במטרה לייעל את